

Тетяна Віталіївна Шестакова,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки і психології
Українського гуманітарного інституту,
м. Буча, Київська обл., Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1283-8524>

УДК 371.013.8

DOI: [https://doi.org/10.32405/2309-3935-2020-1\(76\)-19-25](https://doi.org/10.32405/2309-3935-2020-1(76)-19-25)

ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ СКЛАД ПРОФЕСІЙНОГО САМОМЕНЕДЖМЕНТУ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Анотація.

У статті здійснено порівняння різнокомпонентних структур і класифікацій самоменеджменту. Проаналізовано роль і місце традиційно визнаних другорядних функцій «прийняття рішень» та «інформації і комунікації» серед інших функцій самоменеджменту. Введено розрізнення змісту функції «інформація і комунікація» в менеджменті та самоменеджменті. На основі порівняння колоподібної та спіралевидної моделі самоменеджменту з позиції еволюційної динаміки розвитку обґрунтовано ключову роль функції «інформації та комунікації» для переходу на новий виток спіралі самоменеджменту. У результаті співвіднесення функцій самоменеджменту вчителів початкових класів з етапами педагогічного процесу. Обґрунтовано доцільність групування функцій самоменеджменту на підготовчі, виконавчі, підсумкові та перехідні.

Ключові слова: самоменеджмент; функції самоменеджменту; учитель початкових класів.

Педагогічна діяльність є управлінською за своєю природою. Володіння організаційними навичками набуває особливого значення в діяльності вчителів початкової ланки освіти, де провідним завданням педагога стає «навчити вчитися». Передати цю здатність ефективно організувати себе на освітню діяльність може лише той, хто сам володіє технологією успішного самоуправління, зафіксованого в сучасному терміні «самоменеджмент». Самоменеджмент практикуючих учителів початкових класів в умовах постійно змінної освітньої дійсності потребує неперервного професійного зростання й ефективної самоорганізації діяльності в різних напрямках її прояву. Сучасні значні напрацювання теорії самоменеджменту можуть суттєво покращити якість професійної діяльності вчителя за рахунок використання ефективних прийомів цілепокладання, планування, прийняття рішень, контролю та корекції їх реалізації, що в єдності забезпечують досягнення поставлених учителем професійно значущих цілей і завдань.

Теорія самоменеджменту як технології успішної самоорганізації особистості представлена у працях багатьох зарубіжних і вітчизняних учених (В. Андрєєв, Л. Зайверт, М. Вудкок і Д. Френсіс, М. Лукашевич, А. Хроленко, А. Чкан,

Б. і Х. Швальбе, О. Штепа та ін.), доповнюється сучасними напрацюваннями в галузі педагогічного самоменеджменту (І. Альошина, Н. Білик, О. Галич, Т. Бабко, В. Крижко, Н. Матяш, В. Мусієнко-Репська, Л. Пермінова, М. Приходько, С. Симодейко, В. Симоненко та ін.), де активно розробляється комплекс рекомендацій для вчителя щодо його ефективної самоорганізації в професії. Формування основ самоменеджменту розглядають як важливий складник професійної підготовки майбутнього вчителя початкових класів [8; 9] (С. Симодейко, Л. Пермінова та ін.), досліджуються головні умови, методи та прийоми оволодіння навичками самоменеджменту у студентів – майбутніх учителів у контексті їхньої самоосвітньої діяльності. Проте питання сутності та специфіки професійного самоменеджменту учителів-практиків початкових класів не набуло достатньої уваги науковців. Разом з тим, саме ці питання потребують нагального вирішення, оскільки необхідно спершу визначитись із сутністю самого явища, перш ніж формувати його основи в майбутніх учителів. Найвні в науково-популярній літературі хаотичні рекомендації вчителю щодо його ефективної самоорганізації потребують чіткої систематизації на основі науково виваженого усвідомлення сутності та

функціонального складу його самоменеджменту з урахуванням специфіки його професійної діяльності в умовах початкової ланки освіти. На нашу думку, більш доречним було б структурування різних методів і прийомів самоменеджменту вчителя початкових класів відповідно до провідних функцій самоуправління, співвідносних з основними етапами реалізації будь-якої діяльності.

Тому метою нашого дослідження стало визначення функціонального складу професійного самоменеджменту вчителів початкових класів, аналіз основних і другорядних функцій самоменеджменту з позиції їх процесуального забезпечення, а також структурування відповідно до етапності педагогічного процесу.

Теорія професійного самоменеджменту вчителя, представлена у працях В. Мусієнко-Репської, І. Альошиної, Н. Матяш, В. Симоненко та ін., висвітлює цей специфічний феномен як мистецтво і технологію самоуправління учителя в різних напрямках його професійної активності й розвитку професійної кар'єри, що суттєво підвищує якість освітньо-виховного процесу та забезпечує успішну творчу реалізованість учителя в професії, завдяки зростаючій його самоорганізованості й спрямованості на досягнення конкретно визначених особистісно значущих і суспільно важливих результатів власної педагогічної діяльності.

Професійно-педагогічний самоменеджмент, як самоорганізація, самоуправління вчителем усіх сфер своєї професійної діяльності та розвитку, базується на технологіях ефективного використання часу й цілеспрямованої регуляції поведінки і дій та забезпечує успішність професійного зростання й творчої самореалізації вчителя у професії. Як наголошує С. Симодейко, «здатність до самоменеджменту в його технічному, стратегічному і філософському вимірах є універсальним інструментом професійної творчості вчителя» [9, с. 212]. У контексті практики, як зазначають Н. Білик і О. Галич, самоменеджмент як персональний менеджмент учителя – це «спосіб самоорганізації його педагогічної діяльності, процес його самоуправління та саморозвитку управлінських якостей [1, с. 11].

У широкому розумінні самоменеджмент, за твердженням Н. Шевченка, «послідовне і цілеспрямоване використання ефективних методів, прийомів і технологій самореалізації і саморозвитку свого творчого потенціалу» [11, с. 116], а у вузькому – самоменеджмент учителя початкових класів забезпечує ефективну самоорганізацію його педагогічної діяльності та професійного розвитку. Таке розуміння є більш технологічним і має більше практично значущих аспектів, важливих для успішної реалізації вчителем функцій професійного самоменеджменту в педагогічній діяльності, що цілком справедливо належить до управлінських як діяльність з керівництва інших.

Тож закономірно визначати вчителя початкових класів менеджером, керівником, що зумовлюється характером його професійної діяльності. Його ж педагогічний самоменеджмент – це складник успішного професійного менеджменту.

Головною метою самоменеджменту вчителя початкових класів як успішного керівника дітей в їхній навчальній діяльності стає «оптимізація і максимальне використання особистих можливостей, усвідомлене керівництво власною діяльністю, подолання шкідливих зовнішніх обставин і факторів» [11, с. 116] з метою досягнення оптимальних результатів у професійній діяльності. З огляду на багатогранність і багатовимірність професійної активності вчителя початкових класів, його самоменеджмент охоплює такі напрями свідомої самоорганізації учителя, як: самоуправління *освітньої* діяльності вчителя (його взаємодії з учнями-вихованцями), самоорганізація *консультативної педагогічної* діяльності (реалізована у взаємодії з батьками учнів), самоорганізація *методичної* роботи (у взаємодії з колегами) та самоуправління власним *професійним зростанням* (спрямована на себе як суб'єкта професійного розвитку).

Ефективність реалізації технології самоменеджменту в діяльності вчителя початкових класів досягається завдяки реалізації принципів «системності, неперервності й чіткої організації» [11, с. 116]. Організувати – означає задати певну структуру, порядок. Тому в практиці самоменеджменту так важливо визначити певну структурованість, впорядкованість. І найлегше це зробити на базі виділення його основних функцій, тобто завдяки визначенню функціонального складу професійного самоменеджменту вчителя початкових класів.

Акцентуючи на особистісно-розвивальному характері самоменеджменту вчителя у професійній діяльності, деякі вчені більше співвідносять його з професійним самовдосконаленням і описують самоменеджмент через самотворчі активності, притаманні переважно самовдосконаленню, серед яких: *самопізнання* (пізнання самого себе, місця і ролі в цій дійсності); *самоорганізація* (організація власного життя і діяльності); *самовиховання* (формування пріоритетних якостей); *саморегуляція* (підтримка внутрішньої рівноваги); *самоконтроль* (оцінювання і коригування власної діяльності); *вибір цілей* життя і професійної діяльності; *планування* особистого часу; *пошук інформації*; *раціональність* мислення; *спілкування*; *робота в групі*; *креативність* мислення; *самоосвіта* (підвищення якості життя); *технологія здоров'я* (збереження і зміцнення здоров'я, як першооснови високої працездатності та повноцінного життя); *робота над подоланням конфліктності*» [9, с. 211]. Розглядаючи самоменеджмент як мистецтво

саморозвитку особистості, Н. Буняк вказує, що «у загальному вигляді технологія самоменеджменту передбачає *самопізнання*, встановлення *цілей* і розробку заходів щодо їх досягнення, *самоорганізацію*, *самотивацію* та *самоконтроль*» [2, с. 187].

Усвідомлюючи незаперечний взаємозв'язок і взаємозалежність самоменеджменту і самовдосконалення вчителя, ми акцентуємо на процесуально забезпечувальному характері самоменеджменту вчителя як активності, що забезпечує успішність професійної діяльності та розвитку. А тому у визначенні функціонального складу педагогічного самоменеджменту розуміємо його як явище висхідне до менеджменту (а не до самовдосконалення), процесуально і феноменально з ним більш дотичне. Базуючись на процесному підході, ми розглядаємо самоменеджмент (подібно до менеджменту) як «процес, що складається з серії взаємозалежних дій, як загальна сума всіх функцій управління» [10, с. 22]. «Зміст кожної функції управління визначається специфікою задач, що розв'язуються в рамках конкретної функції» [10, с. 25].

Щоденне розв'язання професійних завдань і проблем потребує від учителя чіткої самоорганізації, що передбачає специфічні дії зі встановлення пріоритетів і визначення цілей, планування та контролю, прийняття рішень і реалізації необхідного тощо. Ці види самоорганізуючої активності, представлено в літературі як функції самоменеджменту, що перебувають у певній взаємозалежності і зазвичай реалізуються в певній послідовності. Відображаючи поступовість здійснення процесу самоменеджменту, його функції нерідко співвідносять з відповідними етапами (фазами) самоменеджменту, кожен з яких має специфічні задачі і способи реалізації.

Описуючи «коло правил» самоменеджменту, Л. Зайверт виділяє шість функцій самоменеджменту: 1) постановка мети, 2) планування, 3) прийняття рішень, 4) організація і реалізація, 5) контроль, 6) інформація і комунікація що взаємодіють між собою та не завжди реалізуються послідовно. Причому функції інформації та комунікації надається особлива роль: вона розміщується у внутрішньому колі і описується як допоміжна, що забезпечує ефективність п'яти функцій зовнішнього кола [5]. Це ж розуміння функціонального складу самоменеджменту зберігається і стосовно самоорганізації вчителя, де, як зазначають Н. Білик та О. Галич, «процес самоменеджменту в аспекті послідовності виконання конкретних функцій охоплює шість фаз, що не обов'язково можуть слідувати одна за одною, вони можуть переплітатися» [1, с. 11]. Такий підхід до визначення функціонального складу самоменеджменту є загально прийнятним, проте не єдиним. Існують спроби скорочення чи доповнення цього переліку функцій переважно з урахуванням специфіки

професійної діяльності стосовно якої розглядається самоменеджмент.

Так, М. Волобуєв, пропонуючи 8-компонентну структуру самоменеджменту, до основних його функцій зараховує постановку мети, планування, маркетинг, організацію, мотивацію, самоконтроль, інноваційну інформацію і комунікацію, облік і аудит [3]. Деякі з них (маркетинг, облік і аудит), очевидно, перегукуються з професійною діяльністю, до якої вони прикладаються і навряд чи можуть розглядатися як універсальні. Разом з тим, дослідник пропонує «винести поняття «прийняття рішення» за межі функцій управління самим собою, оскільки процес прийняття рішення є обов'язковим складником всіх функцій як у менеджменті, так і в самоменеджменті. Менеджер приймає рішення під час постановки мети, планування завдань для досягнення поставленої мети, під час контролю (або самоконтролю) тощо» [3, с. 70].

Частково можна погодитися з таким твердженням, бо дійсно рішення приймаються на різних етапах самоуправління діяльністю і життєдіяльністю. Проте, відповідно до логіки виконання будь-якої діяльності, багато науковців і практиків особливо виділяють той момент, коли все заплановане може перейти до виконання, а може так і залишитися не здійсненим. Прийняте рішення саме в цей момент вибору (коли людина знаходиться в точці біфуркації) змінює хід речей, має вирішальну значущість для просування людини в напрямі омріяної мети. І хоча цей етап вибору (після планування перед виконанням) є дуже коротким і непомітним, проте дуже важливим. А тому, на нашу думку, функція «прийняття рішення» на етапі вибору є важливою за силою і якістю впливу на результат діяльності може вважатися унікальною і самостійною. «Перемогу здобуває лише той, хто точно вирішив перемогти» – твердить народна мудрість, підкреслюючи значущість прийнятого рішення. У цій функції певною мірою відображається мотивуюча роль самоменеджменту вчителя, що застосовується на результатах особистісного та професійного самовизначення, на усвідомлення власних пріоритетів і цільових орієнтирів. Ця функція має забезпечити переведення активності вчителя з внутрішнього плану дій (коли він лише готується до певної діяльності) у зовнішній (коли він успішно та творчо реалізує заплановане).

Із традиційної шестикомпонентної функціональної структури самоменеджменту нерідко «губиться» і функція «інформація і комунікація». Так, наприклад, описуючи «процес самоменеджменту з точки зору послідовності виконання конкретних функцій», Н. Шевченко розглядає його в єдності таких етапів, як «визначення мети (аналіз і формування особистих цілей); планування варіантів діяльності (розробка планів власної діяльності);

прийняття рішень щодо шляхів реалізації; організація процесів (складання розпису дня та організація особистого трудового процесу); реалізація поставлених задач; контроль і аналіз результатів (самоконтроль)» [11, с. 116].

Така неувага до функції «інформація і комунікація» частково обумовлюється визнаною за нею службовою, другорядною роллю серед інших функцій самоменеджменту. Її розміщення у внутрішньому колі правил самоменеджменту (за Л. Зайвертом) надає можливість розглядати її як «додаткову функцію, оскільки інформація та комунікація необхідні для реалізації будь-якої з попередніх п'яти функцій» [3, с. 69]. Проте, на нашу думку, саме ця функція може виявитися ключовою для розвитку майстерності самоменеджменту вчителя, для збільшення якості самоорганізуючих впливів. Засвоєння нової інформації, здобуття нових знань дає учителю початкових класів змогу розширити світогляд, інакше подивитись на існуючу ситуацію, по-новому осмислити певну проблему, знайти оригінальні шляхи її розв'язання і вийти на нове коло дій: поставити нові цілі, оновити плани, інакше діяти за звичних ситуацій і зрештою досягти кращих результатів. Не дарма вчені підкреслюють не просто послідовний, а, навіть, колоподібний характер процесу самоменеджменту. Якщо ж поглянути ще з точки зору еволюційної динаміки розвитку, то самоменеджмент можна представити у вигляді спіралі, перехід на новий рівень якої забезпечується функцією інформації та комунікації вчителя. Адже відомим є постулат у психології про те, що зміни починаються зі зміни свідомості. Тому, розглядаючи самоменеджмент учителя початкових класів у динаміці еволюційного розвитку, на нашу думку, необхідно вивести функцію «інформування і комунікації» з внутрішнього кола у зовнішньо проявлений спектр самоменеджменту як першу (ключову) функцію, що шляхом самоосвіти, аналізу, діагностики тощо, дозволяє краще зорієнтуватися в ситуації, точніше поставити цілі й визначитись із засобами їх досягнення, впевненіше прийняти рішення, вправніше реалізувати намічене й проконтролювати результат. Ефективна комунікація дозволяє краще скоординувати дії всіх учасників освітнього процесу на досягнення поставлених цілей і задач. Таким чином, якщо розглядати поетапність здійснення самоменеджменту, починаючи з постановки мети, планування, виконання, контролю та корекції, то «інформація і комунікація» закономірно постає шостою завершальною функцією-етапом попереднього циклу і водночас – першою (перехідною) для нового циклу. Саме вона допомагає зробити цей стрибок на новий рівень діяльності через вихід на новий рівень свідомості.

Необхідно зауважити, що службова роль функції «інформація та комунікація» цілком ви-

правдана в менеджменті, де вона осмислюється як інформування підлеглих шляхом комунікації стосовно визначених цілей, прийнятих планів, розроблених стратегій і нормативів їх реалізації, а також для контролю за якістю і вчасної корекції виявлених відхилень. У процесі ж самоменеджменту функція «інформація і комунікація» набуває іншого звучання, оскільки тут учитель виступає суб'єктом і об'єктом самоорганізуючих впливів та не потребує додаткового самоінформування щодо самостійно розроблених планів, стратегій тощо. Ця функція в самоменеджменті передбачає оновлення знань, розширення загального світогляду та професійної ерудиції вчителя як шляхом самоосвіти, так і завдяки комунікації з колегами, спілкуванню з учнями і батькам. Частково вона містить і діагностику індивідуальних особливостей учнів та умов їхнього соціального розвитку, без чого неможливим є адекватне планування взаємодії з учнями, складання індивідуальної траєкторії розвитку кожного учня тощо. Вміле делегування повноважень у коректно налагодженій комунікації з учнями, батьками, колегами дозволяє вивільнити час на реалізацію пріоритетних цілей і задач. Багате педагогічне спілкування, спрямоване на особистісне зростання суб'єктів освітнього процесу, дає змогу учителю знайти нові резерви, виявити приховані можливості для реалізації професійно значущих цілей.

Розуміння самоменеджменту як явища висхідного до менеджменту дає змогу розглядати функціональний склад самоменеджменту у співвідношенні до основних функцій менеджменту, якими традиційно визначаються планування, організація, мотивація і контроль (у найстислішому вигляді). Щоправда, нерідко зауважується що ці «чотири функції управління – планування, організація, мотивація і контроль – мають дві спільні характеристики: вони потребують прийняття рішень, і для всіх необхідні комунікація та обмін інформацією, щоб отримати інформацію для прийняття правильного рішення і зробити це рішення зрозумілим для інших членів організації. Через це, а також унаслідок того, що ці дві характеристики пов'язують чотири управлінські функції, забезпечуючи їхню взаємозалежність, комунікації та прийняття рішень часто називають зв'язуючими процесами» [7, с. 112]. Проте у більш загальному вигляді «коло менеджменту» (подібно до «кола правил» самоменеджменту) описують у вигляді шестикомпонентної послідовності реалізації таких функцій, як «визначення цілі» – «планування» – «рішення» – «організація» – «мотивація» – «контроль» [10, с. 26].

Розвиваючи ідею циклічності в практиці управління, У. Шухарт розробляє (1939 р.) популярний нині Цикл PDCA (PDSA – в модифікації його учня – Е. Демінга), що постає як чотирьохкомпонентне Коло менеджменту. Ця модель менеджменту

представлена у вигляді чотирьох фаз управлінського циклу: планування – виконання – перевірка – вплив (plan – do – check(study) – action), що здійснюються циклічно і забезпечують неперервне вдосконалення завдяки управлінській підтримці оригінальних ідей і відмови від невдалого досвіду. Планування передбачає визначення цілей і підготовку плану, виконання – здійснення запланованого, перевірка – контроль і корекцію виконаного, а вплив – дію на основі зроблених висновків: використання отриманого досвіду для більш значних змін або повторення циклу за іншим планом [4].

Реалізація циклу Шухарта-Демінга (PDCA/PDSA) у процесі самоменеджменту вчителя початкових класів, на нашу думку, є цілком виправданою і містить переваги, тому що є практичною, простою та прикладною відносно реалізації педагогічного процесу, забезпечуючи його неперервне вдосконалення. Зручною є і пряма відповідність виділених управлінських функцій «планування – виконання – перевірка» основним етапам педагогічного процесу (підготовчий – основний – підсумковий) [6, с. 86], ефективність якого вони забезпечують. Трансформуючи цей підхід до визначення провідних функцій самоменеджменту вчителя початкових класів із позицій мінімально необхідної достатності та з огляду на їх відповідність етапам педагогічного процесу, ми пропонуємо розглядати функції самоменеджменту певними угрупованнями для зручності подальшого використання учителями-практиками.

Застосовуючи процесуальний характер професійного самоменеджменту та з огляду на його функціонально забезпечувальну природу відносно до педагогічної діяльності вчителя початкових класів, вважаємо за необхідне розглянути функції самоменеджменту у співвідношенні до етапності педагогічного процесу.

«На підготовчому етапі педагогічного процесу створюються належні умови для його функціонування в заданому напрямі і з заданою швидкістю. Розв'язуються такі завдання: мета, діагностика умов, прогнозування досягнень, проектування і планування розвитку процесу» [6, с. 86]. Так, І. Зайченко зазначає, що «найбільше помилок з'являється тоді, коли вчитель ігнорує діагностику й прогнозування процесу і працює «в п'ятьмі», сподіваючись досягнути позитивного ефекту. Окрім розчарування, незадоволення, втрати часу й інтересу, такий процес учням нічого іншого дати не може» [6, с. 87]. Очевидно, що із традиційно виділених функцій самоменеджменту цьому етапу відповідають функції «визначення мети» (або цілепокладання) та «планування». Проте, зважаючи на специфіку педагогічної діяльності вчителів, особливо початкової ланки освіти, без повноцінного *діагностування, прогнозування та проектування* (як важливих функціональних

складників професійного самоменеджменту учителя) також не можна обійтись. Але і обтяжувати класифікацію функцій додатковим переліком немає сенсу. Краще їх узагальнити до комплексу *підготовчих* функцій, куди входять названі функції, а (за необхідності) цей перелік може бути також доповнено, розширено, уточнено за збереження його загальної функціональної спрямованості на підготовку до ефективної реалізації вчителем освітнього процесу.

На основному етапі здійснення освітнього процесу, зрозуміло що реалізуються такі традиційно визнані функції самоменеджменту, як «*прийняття рішень*» та «*організація і реалізація*». Необхідно зауважити, що основою для прийняття оперативних управлінських рішень є *зворотній зв'язок*, що «сприяє своєчасному введенню поправок, які надають педагогічній взаємодії необхідної гнучкості» [6, с. 86–87]. Розвитку та зміцненню зворотного зв'язку вчитель початкових класів має надавати пріоритетної значущості. Не менш важливими на цьому етапі є *координація* (узгодженість) дій суб'єктів освітнього процесу з метою ефективної реалізації основних цілей і задач. Часткове *делегування* повноважень (через систему учнівських доручень, батьківського контролю тощо) сприяє залученню батьків та учнів до посильної допомоги вчителю. Проте, важливої значущості в діяльності вчителя на цьому етапі набуває його адекватне налаштування на професійну діяльність, ефективна *мотивація* себе до творчої натхненної співпраці з учнями, що базується на *саморегуляції* вчителя. Як зазначає О. Штепа, «самоменеджмент доцільно позиціонувати не лише як функцію контролю й самообмеження людини, а й самомотивування. Самомотивування полягає в розумінні людиною власних особливостей ефективної діяльності та вміння відповідно себе організувати» [12, с. 232]. Названі вище аспекти містять комплекс *виконавчих* функцій самоменеджменту вчителя.

На *підсумковому етапі* освітнього процесу реалізуються такі традиційно виділені функції самоменеджменту, як *контроль* і *корекція*. Разом з тим, вчителю необхідно «уважно проаналізувати хід і результат освітнього процесу з тим, щоб у майбутньому не повторити помилок, що виникають у бездоганно організованому процесі, і щоб у наступному циклі врахувати неефективні моменти попереднього. Аналізуючи – навчаємось. Зростає професійність того вчителя, який отримує користь з аналізу допущених помилок. Тому глибокий і критичний *аналіз* і *самоаналіз* – вірний шлях до вершин педагогічної майстерності» [6, с. 87]. Вказані аспекти містять комплекс *підсумкових* функцій самоменеджменту.

«Поетапний» перелік функцій самоменеджменту вчителя початкових класів, співвідносний з етапами освітнього процесу, не ввійшла

функція «інформація і комунікація», якій ми, як зазначалось вище, надаємо не службову роль, а самостійну і значущу для підвищення якості самоуправління за рахунок розширення свідомості та збагачення бази знань і поглядів учителя у професійній реалізації. Щоб точніше зрозуміти місце і значущість цієї функції в ряду функцій самоменеджменту, необхідно відійти від двомірного бачення послідовності процесу самоменеджменту (у вигляді «кола») і перейти до об'ємного тривимірного бачення цього процесу (у вигляді «спіралі»), коли кожен новий цикл самоменеджменту відбувається на якісно новому рівні. Досягається цей перехід на якісно інший рівень самоуправління завдяки функції «інформація і комунікація» як основної з *перехідних* функцій самоменеджменту вчителя.

Таким чином, описуючи не «коло», а «спіраль самоменеджменту», вчителі початкових класів, виділяють підготовчі, виконавчі, підсумкові та перехідні функції само менеджменту, як комплексні узагальнені функції, що полягають у взаємозалежних діях та операціях, що циклічно повторюючись забезпечують ефективність самоорганізації вчителя у професії та підвищення якості його педагогічної діяльності.

Отже, виділення основних функцій самоменеджменту вчителя є неоднозначним і потребує глибокого осмислення з позиції ефективності здійснюваного самоуправління в професійній діяльності. Подальшого дослідження потребує цілісний комплекс методів, прийомів, правил самоменеджменту вчителя, за яких реалізуються основні функції самоуправління, а також вивчення специфіки змістовного насичення самоменеджменту вчителя молодших класів з урахуванням особливостей професійної діяльності в початковій ланці освіти.

Використані літературні джерела

1. Білик Н.І., Галич О.Г. Роль самоменеджменту в особистісному розвитку вчителя. *Імідж сучасного педагога*. 2017. № 7 (176). С. 9–12.
2. Буняк Н.М. Самоменеджмент як мистецтво саморозвитку особистості. *Глобальні та національні проблеми економіки. Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського*. 2017. Вип. 18. С. 185–188.
3. Волобуєв М.І. Функції самоменеджменту: сучасний погляд. *Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences*. 2017. Vol. (21), I.: 130. P. 69–71.
4. Жемчугов А.М. Цикл PDCA Деминга. Современное Развитие. *Проблемы экономика и менеджмента*. 2016. № 2 (54). С. 3–28.
5. Зайверт Л. Ваше время – в Ваших руках / Л. Зайверт ; пер. с нем. Москва : Интерэксперт, 1995. 267 с.
6. Зайченко І.В. Педагогіка: підручник / Київ : Ліра-К, 2016. 608 с.

7. Основы менеджмента: учебное пособие / сост.: Н.И. Гвоздев, А.Н. Древал. Томск : Изд-во ТПУ, 2011. 188 с.

8. Пермінова Л.А. Формування основ самоменеджменту майбутніх вчителів початкових класів / Л.А. Пермінова // Науковий вісник Ужгородського університету / гол. ред. І.В. Козубовська. Ужгород : Говерла, 2013. Вип. 26. С. 145–147. (Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»).

9. Симодейко С.І. Самоменеджмент майбутніх учителів початкових класів як педагогічна проблема. *Наука і освіта*. 2011. № 6. С. 209–212.

10. Шатун В.Т. Основы менеджмента: навч. посіб. Миколаїв : Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2006. 376 с.

11. Шевченко Н.В. Самоменеджмент как технология профессионального саморазвития выпускника вуза. *Соціологія. Грані*. 2012. № 4 (84). С. 115–118.

12. Штена О.С. Самоменеджмент: процесуальна та диспозиційна характеристика. *Соціогуманітарні проблеми людини*. 2010. № 4. С. 224–235.

References

1. Bilyk, N.I., & Halych, O.H. (2017). Rol' samomenedzhmentu v osobystisnomu rozvytku vchytelya [The role of self-management in the personal development of the teacher]. *Imidzh suchasnoho pedahoha – The image of the modern teacher*. Vol. 7 (176). P. 9–12.
2. Bunyak, N.M. (2017). Samomenedzhment yak mystetstvo samorozvytku osobystosti [Self-management as an art of self-development]. *Hlobal'ni ta natsional'ni problemy ekonomiky – Global and national problems of economy*. Vol. 18. P. 185–188.
3. Volobuyev, M.I. (2017). Funktsiyi samomenedzhmentu: suchasnyy pohlyad [Functions of self-management: a modern view]. *Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences – Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences*. Vol. 21. P. 69–71.
4. Zhemchugov, A.M. (2016). Tsikl PDCA Deminga. Sovremennoye Razvitiye [PDCA Deming cycle. Modern Development]. *Problemy ekonomika i menedzhmenta – Problems of Economics and Management*. Vol. 2 (54). P. 3–28.
5. Zayvert, L. (1995). *Vashe vremya v Vashikh rukakh* [Your time is in your hands]. Moscow, 267 p.
6. Zaychenko, I.V. (2016). *Pedahohika* [Pedagogy]. Kyiv. 608 p.
7. Gvozdev, N.I., & Dreval', A.N. (2011). *Osnovy menedzhmenta* [Fundamentals of management]. Tomsk, 188 p.
8. Perminova, L.A. (2013). Formuvannya osnov samomenedzhmentu maybutnikh vchyteliv pochatkovykh klasiv [Formation of the basics of self-management of future primary school teachers]. *Naukovyy visnyk Uzhhorods'koho universytetu – Scientific Bulletin of Uzhhorod University*. Vol. 26. P. 145–147.
9. Symodeyko, S.I. (2011). Samomenedzhment maybutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv yak peda-

hohichna problema [Self-management of future primary school teachers as a pedagogical problem]. *Nauka i osvita – Science and Education*. Vol. 6. P. 209–212.

10. Shatun, V.T. (2006). *Osnovy menedzhmentu [Fundamentals of management]*. Mykolayiv, 376 p.

11. Shevchenko, N.V. (2012). Samomenedzhment kak tekhnologiya professional'nogo samorazvitiya vy-pusknika vuza [Self-management as a technology of professional self-development of a university graduate]. *Sotsiologiya. Grani – Sociology. The faces*. Vol. 4 (84). P. 115–118.

12. Shtepa, O.S. (2010). Samomenedzhment: protsesual'na ta dispozitsiyna kharakteristika [Self-management: the process dispositional characteristic]. *Sotsiologumanitarni problemi lyudini – Human and humanitarian problems of man*. Vol. 4. P. 224–235.

Shestakova Tetiana. Functional Composition of Professional Self-management of the Primary Class Teacher.

Summary.

The article presents various approaches to determine the list of basic and secondary functions of self-management. Comparison of different components structures and self-management classifications is made. The role and place of traditionally recognized minor functions of “decision making” and “information and communication” in a number of other self-management functions are analyzed. A distinction is made between the content of the information and communication function in management and self-management.

It is suggested to move away from a two-dimensional vision of the sequence of the self-management process (in the form of “circle”) to a three-dimensional vision of this process (in the form of a “spiral”), when each new cycle of self-management takes on a qualitatively new level.

On the basis of comparison of circular and spiral self-management model from the standpoint of evolutionary dynamics of development, the key role of the function of “information and communication” for transition to a new turn of self-management spiral is substantiated.

The possibility of using the PDCA Management Cycle (PDSA) of Schuhart (Deming) in the process of self-management of primary school teachers is analyzed. The

functional composition of self-management of primary school teachers has been clarified, taking into account the specifics of pedagogical activity.

As a result of correlation of functions of self-management of elementary school teachers with the stages of the pedagogical process to which it is directed, the expediency of grouping the functions of self-management according to their involvement during pedagogical activity is substantiated.

Preparatory, executive, summary and transitional functions of self-management are identified and described as complex generalized functions, consisting of a series of interrelated actions and operations that are cyclically repeated and ensure the effectiveness of the teacher’s self-organization in the profession and improve the quality of his pedagogical activity.

Key words: self-management; self-management functions; elementary school teacher.

Шестакова Т.В. Функциональный состав профессионального самоменеджмента учителя начальных классов.

Аннотация.

В статье проведено сравнение разнокомпонентных структур и классификаций самоменеджмента. Проанализирована роль и место традиционно признанных второстепенных функций «принятия решений» и «информации и коммуникации» в ряду других функций самоменеджмента. Охарактеризовано отличие содержания функции «информация и коммуникация» в менеджменте и самоменеджменте. На основе сравнения кругообразной и спиральной модели самоменеджмента с позиции эволюционной динамики развития обосновано ключевую роль функции «информации и коммуникации» для перехода на новый виток спирали самоменеджмента. В результате соотнесения функций самоменеджмента учителей начальных классов с этапами педагогического процесса, обоснована целесообразность группировки функций самоменеджмента на подготовительные, исполнительные, итоговые и переходные.

Ключевые слова: самоменеджмент; функции самоменеджмента; учитель начальных классов.

Стаття надійшла до редколегії 20 лютого 2020 року